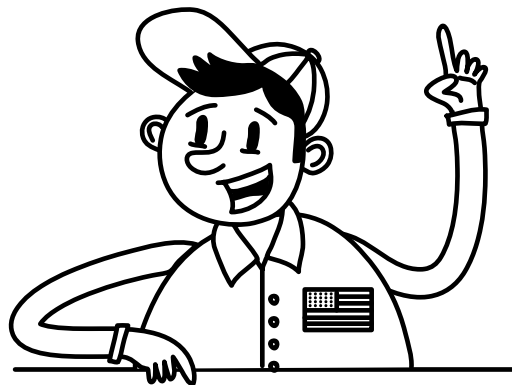

יהדות ארה"ב

נייר עמדה מס' 2:

עוגנים, סטיגמות ונתונים

חגי אורן

American Jewry

Position paper number 2:

Anchors, stereotypes and data

Hagay Oren

ביוזמת תנועת נאמני תורה ועבודה, ובשותפות קרן משפחת רודמן

כתיבה: חגי אורן

ייעוץ: ד"ר דויד ברק-גורודצקי, לימור רובין, שמואל רוזנר

עיצוב גרפי: סטודיו דוב אברמסון

עריכה לשונית והגהה: משה גרוס

© כל הזכויות שמורות
ניסן התשע"ח | מרץ 2018

בהוצאת:

תנועת נאמני תורה ועבודה | קיבוץ בארות יצחק, 6090500 | 02-5611761

ראשית דבר

כתב בן גוריון: "באמריקה לא יעז שום איש לפסול איש, לפסול רב כמנוח (אבא הלל) סילבר. ואפילו המזרחי בארצות הברית ובארץ ראו בו מנהיג יהודי מסור".

מדבריו של בן גוריון ניתן ללמוד על הקושי שלו ושל מנהיגים ישראלים לאורך השנים לקבל את האמירה הרווחת לאחרונה כי אין "לספור" את יהודי התפוצות במחלוקות הקשורות לנושאים דתיים בישראל.

הקהילה היהודית בארה"ב עברה מהפכה עצומה ביחס לקהילות מהגרים ברחבי העולם. בתוך 100 שנים הפכו מקהילת מהגרים ענייה ונרדפת לקהילה חזקה, משפיעה ודומיננטית הן בארה"ב והן בעולם כולו, ובתוכו כמובן גם מדינת ישראל ואפילו התרבות היהודית.

עם מגוון האפשרויות העצום הקיים בארה"ב בכל תחום, כגון כלכלה, מסחר ודעות - וגם דת - נאלצת הקהילה היהודית בארה"ב להתמודדות שונה לחלוטין עם תופעת החילון מאשר בישראל. אם בישראל אדם שאינו מאמין באלוקים ימשיך את מסלול חייו כיהודי, לרוב כי זו ברירת המחדל וזה מסלול החיים, יהודי-אמריקני שאינו משתייך לקהילה יהודית באמצעות ארגון דתי או אחר, משתייך באופן כמעט אוטומטי לאוכלוסייה הכללית.

תנועת **נאמני תורה ועבודה** היא תנועה ציונית-דתית המאמינה בצדקת שיבת עם ישראל לארצו ובחובתה של מדינת ישראל להיות ביתו של העם היהודי. לכן איננו יכולים לעצום את העיניים למול השבר שמתרחש היום מול יהודי העולם ואנחנו חייבים להשתתף במאמץ לפתור אותו.

ערך האחדות בעם היהודי הוא אחד הגורמים החשובים ביותר שעזרו לשרידותו של העם לאורך אלפי שנים. אין תחליף לקשר הבסיסי והחשוב בינינו לבין אחינו בתפוצות מתוך תפיסה של אחדות עם ישראל. חילונים או דתיים, ימנים או שמאלנים, מאמינים או לא - אלו הם אחינו, ואנחנו כמדינה מהווים עוגן משמעותית מאוד עבורם. אם המדינה תסגור בפניהם את הדלתות ותגיד להם שמי שלא עולה לארץ, אין משמעות לדעתו - העוגן ייקרע ואנו נהיה אלה שנתנו יד לפגיעה בזהותם היהודית של אחינו.

במסמך זה אנו מבקשים להציע נתונים על אודות הצלחתם הגדולה של יהודי ארה"ב ומנגד את האתגרים והקשיים שאיתם הם מתמודדים. הנתונים מבקשים להמחיש את המשמעויות של האמירה הרווחת בתקופה האחרונה האומרת כי אין לתת להם מקום בינינו כל עוד הם לא עולים לישראל.

משפיעים, מוצלחים ואהודים

קווים להצלחת יהודי ארה"ב

אין אוכלוסייה בארה"ב, וייתכן שאף בעולם כולו, שהיגרה למדינה מסוימת ובתוך פחות ממאה שנים הפכה למצליחה כל כך. התוספת המרשימה להצלחה זו היא שבניגוד למצופה, למרות הצלחתה הגדולה (שבדרך כלל מביאה לקנאה ושנאה), היהודים כובשים את לבם של העם האמריקאי, והם אהודים כפי שאף אוכלוסייה אחרת אינה אהודה. להצלחה הזו יש מחיר, והוא מתבטא בן השאר בכך שאחוזים גדולים של יהודי ארה"ב מתחתנים עם כאלו שאינם יהודים - כפי שנציג בנתונים שבהמשך.

• השכלה

יהודי ארה"ב משכילים ביותר: בעוד שבאוכלוסייה הכללית יש ל-29% השכלה אקדמית כלשהי, אצל היהודים האחוז הוא פי 2 (!) מכך, 58% מהם בעלי השכלה אקדמית. גם בהחזקה בתואר שני הם מצטיינים. 28% מהם סיימו בהצלחה תואר שני, לעומת 10% בלבד באוכלוסייה הכללית. בפילוח לפי זרמי היהדות, הרפורמים מצטיינים בהשכלתם. כ-61% מהם סיימו את לימודיהם לתואר ראשון, ויהודים המגדירים עצמם ללא דת נמצאים מיד אחריהם עם 58%. 39% מהאורתודוקסים מדווחים כי סיימו את התואר.

• בעלי אמצעים

46% מהיהודים תושבי ארצות הברית הם בעלי הכנסה שנתית של למעלה מ-100 אלף דולר לשנה, מה שהופך את היהודים לבעלי הכנסה הגבוהה ביותר בארצות הברית לפי דת. כ-25% מהיהודים מדווחים על הכנסה של למעלה מ-150 אלף דולר בשנה. גם כאן, האוכלוסייה הכללית נמצאת בפער גדול מהיהודים, ואצלם 8% בלבד מדווחים על הכנסה כזו. עם זאת, 20% מהיהודים, רובם צעירים, מתקיימים על הכנסה פחותה מ-30 אלף דולר בשנה.

האוכלוסייה היהודית מעדיפה את סביבת החיים האורבנית. 49% מהם גרים בעיר, 47% גרים בפרברי הערים, ו-4% בלבד גרים באזורים הכפריים. הריכוז היהודי הגבוה ביותר נמצא בצפון מזרח המדינה, המהווה "גטו" יהודי, וכ-43% מהיהודים גר שם. בפילוח לפי זרמים, ב-8% העליונים של אוכלוסיית ארה"ב מבחינת הכנסה נמצאים 37% מאורתודוקסים המודרניים, 23% מהקונסרבטיבים ו-29% מהרפורמים. היהודים עשירים הרבה יותר משיעורם באוכלוסייה, והעשירים ביותר ביחס למשפחה הם האורתודוקסים המודרניים (אם כי יש לציון כי יש להם יותר ילדים בכל משפחה).

• אהודים

מקובל בעולם כי האוכלוסיות העשירות והמשכילות ביותר זוכות לאמפתיה המועטת ביותר מצד האוכלוסייה הכללית במדינה. האהדה של היהודים בקרב האוכלוסייה הכללית בארה"ב היא מדהימה בשל היותה מנוגדת לחלוטין לתפיסה הרווחת. האמירה כי יהודי ארה"ב אהודים מגובה בנתונים. בסקר גדול שנערך לאחרונה בארה"ב עולה כי מבין הדתות, הרגשות החמים ביותר הם כלפי היהודים. 67% מהציבור אמרו כי יש להם רגשות חמים כלפי יהודי ארה"ב, לעומתם האוונגליסטים קיבלו 66% והמוסלמים 48%. לצד זאת, אנו עדים למגמת עלייה בתופעות גילויי האנטישמיות, בייחוד בשנה האחרונה.

• משפיעים

זוכי פרס נובל, המייסד של גוגל, המייסד של פייסבוק, הבת של נשיא ארה"ב, החתן של המועמדת לנשיאות, בוב דילן, הבמאי סטיבן ספילברג הם רק חלק קטן מהיהודים המשפיעים בעולם, ובייחוד מארה"ב. אין עוררין על השפעתם הגדולה של יהודי ארה"ב על חייהם של מיליארדי אנשים ברחבי העולם. **מספר עובדות מעניינות:**

- פרס נובל - ידוע כי יהודי העולם מהווים אחוז משמעותי מזוכי הפרס, אך יהודי ארה"ב בולטים מעל כולם - 24% מזוכי הפרס הם יהודים אמריקנים.
- שופטים - גם בתחום המשפט נמצאים עורכי דין, מרצים ושופטים יהודים במקומות בכירים. למשל בבית המשפט העליון של ארה"ב יש 9 שופטים, מתוכם 3 יהודים.
- בתחום הלימודים והאקדמיה הנתונים מרשימים: 38% מזוכי המדליה הלאומית למדעים של ארה"ב הם יהודים, כך גם 42% מזוכי פרס באשר למתמטיקה ועוד.
- ידוע שלמיליארדרים ישנה השפעה על נושאים רבים באוכלוסיה - ובארה"ב 20% מהם אלו יהודים אמריקנים.
- 50% מזוכי מדליית סטיל למפעל חיים, 60% מזוכי פרס פוליצר, ו-50% מאלופי העולם בשחמט - הם יהודים אמריקנים!

גם ה"קול היהודי" הפך עם השנים למאבק חשוב בין המתמודדים לנשיאות ארה"ב². על אף שיהודי ארה"ב מהווים 2% בלבד מקהל הבוחרים האמריקני, ולא יוכלו להכריע את הניצחון לכאן או לכאן, נראה שאין אוכלוסייה בסדר גודל דומה שהמועמדים לנשיאות ארה"ב מנהלים מאבקים עזים כל-כך כדי לזכות בתמיכתה. כתוצאה מכך הקונצנזוס הפרו-ישראלי נשאר איתן. במרוץ לנשיאות האחרון בנובמבר 2016, כמו גם במערכות הבחירות שקדמו לו, המועמדים משני הצדדים מנסים להוכיח מי יותר פרו-ישראלי, ומי יגן טוב יותר על מדינת היהודים.

יהודים נחשבים כפעילים פוליטית בנוף הפוליטי בארצות הברית במספר שאינו משקף את שיעורם באוכלוסייה הכללית. פרופ' גיל טרוי טוען שזה בנוסף ל"אפקט המגפון" של חבר

האלקטורים, שאומר: במדינות מפתח "מתנדנדות" המסייעות לקבוע את תוצאות הבחירות יש ריכוז גבוה של יהודים. כך לדוגמה, כאשר בבחירות של שנת 2000 טעו יהודים קשישים במדינת פלורידה בסימון פתקי ההצבעה והצביעו עבור המועמד פט ביוקנן במקום עבור המועמד הדמוקרטי אל גור, טעותם גרמה לקיפאון אלקטורלי שהוביל, בסופו של דבר, לבחירתו של ג'ורג' וו' בוש לנשיא.

מעורבים בסביבתם ויהודים בדרכם

על הדרכים שבהן בוחרים יהודי ארה"ב להביע את הקשר שלהם לעם היהודי

הפרדוקס שיש ליהודים האמריקנים מתגלה בעובדה שמצד אחד נמצאה ירידה תלולה ב"רגשות היהודיים" ובהשתתפות יהודים בפעילות קהילתית יהודית, אך מצד שני 70% מהנשאלים הצהירו על קשר רגשי לישראל ו-40% מאמינים שארץ ישראל ניתנה לעם היהודי על ידי אלוהים. חשוב לציין כי למשל 69% מהנשאלים בסקר הגדול של מכון PEW חושבים כי התנהלות מוסרית היא מה שמזהה אותם כיהודים, וזה על פני אפשרויות רבות נוספות. תיקון עולם הוא אחד מהעוגנים החשובים ביותר ליהודי אמריקני בחיבורו ליהדות, ערך שהיהודים בישראל לא יציגו כאפשרות ראשונה. זו דרכם להביע את יהדותם, בשונה מהדרכים הישראליות להביע את היהדות.

• עברית

מחצית מהיהודים (52%), כולל 60% מהיהודים המגדירים עצמם כיהודים, ו-24% מהיהודים שאין להם השתייכות לזרם כלשהו, אומרים שהם מכירים את האלפבית העברי. אבל מעט (13% מכלל היהודים, כולל 16% של יהודים לפי דת ו-4% מכלל היהודים ללא דת) אומרים שהם מבינים את רוב או כל מה שהם קוראים בעברית.

• נוכחות דתית³

כמעט אחד מכל ארבעה יהודים בארה"ב משתתף באירועים או תפילות של יהודים בבית כנסת או מקום דתי אחר לפחות פעם בשבוע (11%) או פעם או פעמיים בחודש (12%). כשליש מהיהודים (35%) אומרים שהם משתתפים בתפילות כמה פעמים בשנה, זה הרבה פחות מאשר במדינת ישראל.

78% מאלה המגדירים עצמם כיהודים ערכו ליל-סדר בשנה שקדמה לסקר, 62% צמו באופן חלקי או מלא ביום כיפור. הנתון מוכיח כי גם כשיש מחלוקת בין הזרמים, הנוכחות של המסורת היהודית קיימת בבסיסה, ורובם מעוניינים לציין את יהדותם באמצעות החגים.

• השקפה דתית⁴

שיעורם הגבוה והולך של ילדים מנישואים מעורבים באוכלוסייה היהודית הכללית משפיע גם על ההשקפה הדתית. בהשוואה של סקר האוכלוסין היהודי הלאומי של השנים 2000-2001 לסקר החדש ניתן להצביע על ירידה בהשתתפות בליל הסדר, מ-78% ל-70%, וירידה בשיעור הצמים ביום כיפור. כעת מתברר כי הירידות הללו אינן תוצאה של נטישת הפרקטיקה היהודית על ידי אלה שאימצו אותה פעם (או את ילדיהם). לעומת זאת, הירידות משקפות את היחס הגובר של ילדים בוגרים בנישואים מעורבים בדורות הצעירים. יש לציין כי הירידות היו תלולות יותר אילו הייתה אוכלוסייה זו מזוהה באופן בלעדי או בעיקר כיהודים ללא דת (במקום זאת הם חילקו באופן שווה בין יהודים לפי דת ליהודים ללא דת).

• הקשר לישראל

חוקרים אשר לפני למעלה מעשור החלו לצלצל בפעמוני האזעקה על "התרחקות מישראל" זיהו את ילדי הנישואין המעורבים כגורם המוביל לריחוק זה. אך על אף עלייה מתמדת של נישואין אלו, דיווח מחקר PEW כי "הקשר הרגשי לישראל לא נטמע באופן מובהק בקרב יהודי אמריקה בעשור האחרון". אין ספק שיהודים ללא שיוך דתי⁵ קשורים מעט מאוד לישראל. היציבות של הקשר לישראל בעשור האחרון (ויותר מזה, אם נחזור לאומדנים מוקדמים יותר) מלמד אפוא שיהודים עם שיוך דתי נקשרו עוד יותר לישראל, גם כאשר חלקם באוכלוסייה היהודית הצטמק.

ישנו נרטיב מוכר ב-40 השנים האחרונות ולפיו יהודי ארצות הברית מתרחקים מישראל. החוקרים תאודור ססון, צ'ארלס קדושין ולאונרד סאקס ניסו במחקרם לסתור את הטענה. אחד החוקרים הבולטים שקיבעו את הנרטיב הוא סטיבן כהן, שטען זאת כבר בשנת 1996 וסיכם כי יהודי ארה"ב גדלים עם פחות זיקה לישראל, פחות עניין בישראל וכתוצאה מכך גם תמיכתם בישראל פוחתת. הנרטיב שהתקבע נמצא במחלוקת, וישנם סקרים שנעשו לאורך השנים שמוכיחים לכאן ולכאן.

בסקר השנתי הגדול לאורך השנים של 'הוועד היהודי אמריקני (AJC)' הופיעו שתי שאלות שחזרו באופן קבוע ומדדו את הקשר של יהודי ארצות הברית לישראל. השאלה הראשונה ביקשה מהנשאלים להסכים או לא הסכים עם ההצהרה: "לדאוג לישראל זה חלק מרכזי בהיותי יהודי?". השאלה השנייה הייתה: "כמה קרוב אתה מרגיש לישראל?".

בבחינה של השאלה הראשונה, החוקרים הסיקו כי למרות שבמהלך השנים חלה עלייה וירידה ביחס לישראל, בסך הכול, התוצאות של הנשאלים לאורך השנים שמרו על יציבות מסוימת. גם אם חלה בתקופה מסוימת ירידה, תבוא מיד אחריה עלייה באשר למספר הנשאלים שהשיבו כי ישראל מהווה חלק מרכזי בזהותם היהודית. התשובה לשאלה השנייה הייתה קצת יותר מורכבת. משנת 1994 חלה עלייה מתמדת, עד ל-77% שציינו שהם מרגישים קרובים לישראל. גם כאן חלה ירידה מסוימת בהמשך, והגיעה ל-67% בין השנים 2005-2008. אך כאמור, מיד לאחר מכן חלה עלייה.

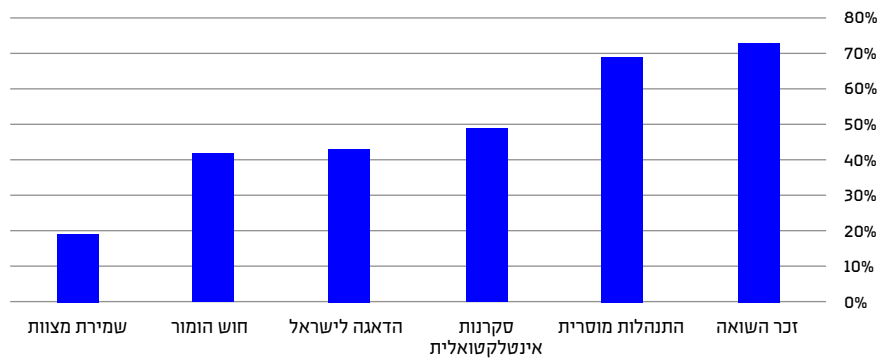
באשר לפילוח שאלת הקרבה לישראל לפי זרמים, גם כאן מנפץ הסקר מיתוס ידוע, שהרפורמים אינם חשים קשר עמוק לישראל. לדוגמא, בשנת 1994 רק 59% מהזרם הרפורמי הרגישו קרבה לישראל, זאת לעומת 69% בשנת 2005. הקרבה לישראל באה לידי ביטוי גם בזרמים האחרים ביהדות ארצות הברית - אורתודוקסים, קונסרבטיבים ואפילו כאלו שהצהירו שהם "רק יהודים" ללא שייכות לזרם כלשהו (עלייה של 14% במספר הנשאלים שהשיבו כי הם מרגישים קרבה לישראל).

עם זאת, החוקרים מסכימים עם הדעות הרווחות כי יהודים רפורמים או כאלה שלא מגדירים את עצמם כיהודים אכן נמצאים במעמד מרוחק בכל הקשור לקשר עם ישראל. כמו כן, הם טוענים כי אין ירידה משמעותית מאז שנות ה-80 ביחס של הקהילה היהודי-אמריקנית לישראל. למעשה, השוני בגיל הוא לא המאפיין היחיד בקשר לישראל - ישנם משתנים כמו התבוללות ודעות פוליטיות.

הנתונים אמנם מעודדים, אך יש לשים לב לדור הצעיר, דור שעתיד להוביל את יהדות ארה"ב בעוד מספר שנים, בהשוואה לדורות צעירים בעבר. בשקלול של 5 השנים שקדמו לסקר זה (2000-2005), יהודים בשווח הגיל הצעיר נמצאו פחות קשורים לישראל ברמה הנמוכה ביותר. שקלול זה מספק תמונה עגומה המעוררת דאגה רבה לעתיד הקשר של יהודי ארה"ב עם מדינת ישראל.

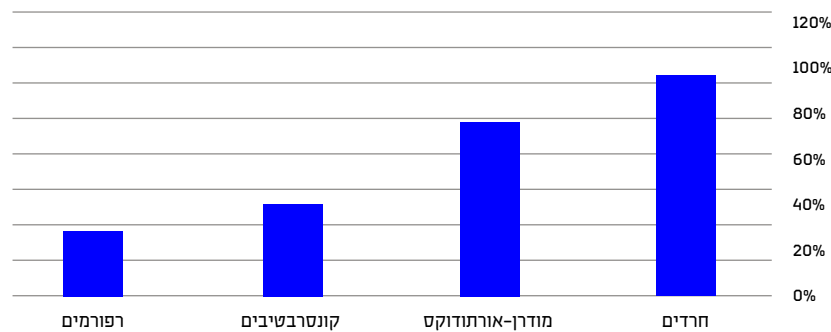
לאור מחקרים אלו, ברור לכול שמדינת ישראל היא עוגן משמעותי בחיבור יהודי ארה"ב לזהותם היהודית. הגרף המוצג להלן מצביע למעשה על אותם עוגנים החשובים כל כך ליהודי ארצות הברית, ובלעדיהם למעשה אין הם יכולים להיות יהודים בתחושותיהם⁶:

מה המשמעות של להיות יהודי עבורך?

לגבי השאלה האם רק אמונה באלוקים משמעה להיות יהודי, ענו 68% שאפשר להיות יהודי גם בלי להאמין באלוהים. כך קבעו 50% מהחרדים, 70% מהאורתודוקסים המודרניים, 56% מהקונסרבטיבים ו-66% מהרפורמים. שימו לב שלכאורה לזרמים הליברלים יותר חשוב יותר מהאורתודוקסים המודרניים להאמין באלוקים. אך האמונה באלוקים היא לא עוגן הכרחי בזהותם של יהודי ארה"ב, מבין אלו המגדירים עצמם יהודים, אלו מאמינים באלוקים:

אמונה באלוקים

מסך הברזל. צילום: Sheila Hoffman Bialek

אך מה לגבי הפוליטיקה הישראלית ומדיניות הממשלה? כמו כל אדם, גם ליהודי אמריקני יש ביקורת על הממשל שלו, וכך גם על הממשל בישראל. לדוגמא: יהודי ארצות הברית חלוקים בדעתם באשר להתנחלויות ביהודה ושומרון וכן באשר לשאלה בדבר הקמה של מדינה פלסטינית. הממצאים מראים כי רוב יהודי ארצות הברית מאמינים שעל ישראל לשמור חלק מההתנחלויות ביהודה ושומרון. ואילו באשר לשאלה האם צריכה לקום מדינה פלסטינית, החוקרים מצאו כי ישנו רוב קטן (55%) של אנשים שענו כי הם בעד הקמתה של מדינה פלסטינית⁷ (נכון לשנת 2017).

יהודי, כמה זה בדולרים?

על ההשקעה הכספית והאישית שצריכים לעשות יהודים בארה"ב כדי לשמר את יהדותם של ילדיהם

בארה"ב קיים חופש דת מלא. אותו חופש דת מבטיח ליהודי ארה"ב חירות פוליטית ודתית כפי שלא מקבלים היהודים כמעט באף מדינה בעולם חוץ ממדינת ישראל. אותו חופש דת מהווה אליה וקוץ בה, כלומר, הוא בעוכריהם מבחינת החינוך היהודי, שהוא תמיד פרטי, ולכן יקר כל כך.

• איפה הילדים לומדים?

על פי המחקרים, יהודים רבים בעולם מדווחים כי אינם סומכים על המסגרות החינוכיות בכל הקשור להנחלת ערכי היהדות ורוב גדול מההורים סומכים רק על החינוך בבית בהקשר זה. כך לדוגמא, בארה"ב רוב הילדים היהודיים האורתודוקסים הולכים לשיבה או מסגרת תורנית מקבילה לבנות. ילדים מכל הזרמים שאינם הולכים למסגרות יהודיות, נשלחים פעמים רבות ל"סאנדיי סקול", או מחנות קיץ שמטרתם שמירה על יהדותם. על פי הנתונים, 35% מהם נמצאים במסגרות אלו.

בשורה התחתונה, כ-50% מהילדים היהודיים מכלל הזרמים פוגשים אחת לשנה, לפחות, מסגרת יהודית חינוכית כלשהי. מה שאומר מן העבר השני כי 50% מהיהודים הצעירים אינם נפגשים עם שום מערכת חינוכית יהודית במהלך השנה.

• בישראל ביקרת? ומה אתה חושב?

כפי שצוין במסמך הראשון, יהודי ארה"ב מובילים את ההכנסה לתיירות במדינת ישראל. 43% מיהודי אמריקה ביקרו בישראל במהלך חייהם לפחות פעם אחת, ורובם המכריע חשים אליה "תחושת שייכות עמוקה", כהגדרתם. 28% מתוכם אף ביקרו כאן יותר מפעם אחת.

• וכמה זה עולה?⁸

כמה ישראלים היו מוותרים על עשרות אלפי שקלים בשנה כדי לשמר את יהדות ילדיהם? לצערנו, לחלק מהעם היהודי לא חשוב כלל שהם יהודים. במדינת ישראל גם אדם שהיהדות אינה חשובה לו והוא פסיבי אליה, ילדיו יישארו עדיין יהודים בעל כורחם (במפגש שכנים, תנועות נוער, בתי ספר שישמרו על זיקה זו). בתפוצות המצב שונה לחלוטין. אם היהדות אינה חשובה לאדם - הוא נושר מהעולם היהודי באופן טבעי. היהודים צריכים לעשות צעדים אקטיביים, הכוללים השקעה וויתורים על מותרות, החלטה על מקום מגורים ושוני באורח חיים על מנת להיות חברי קהילה, או לשלוח את הילדים למסגרת יהודית.

שכר הלימוד של בית ספר יהודי יומי לילד אחד הוא כ-30,000 דולר בשנה. אלה המעוניינים לשלוח לחינוך החרדי "יזכו" להנחה, וייפרדו מ-20,000 דולר במקרה הזול ביותר. חשוב להדגיש כי אמנם ארה"ב היא מדינה קפיטליסטית, אך החינוך בבתי הספר הציבוריים ("פאבליק סקול") ניתן בחינם, והאפשרות החינמית אינה מסייעת ליהודי הממוצע בשיקוליו הכלכליים. מחנות הקיץ היהודיים, הנמשכים בדרך כלל בין שלושה שבועות לחודש עולים כ-1,000 דולר לשבוע עבור כל ילד.

דמי חבר לבית הכנסת ולקהילה יכולים לנוע בין כמה מאות דולרים ליותר מ-3,000 דולר בשנה. חלק מהתשלום הוא עבור צורכי אבטחה. נוסף לכך, ישנם תשלומים לקרנות קהילתיות, תוכניות מיוחדות ועוד. על פי המחקר, משפחה יהודית ביוסטון שיש לה הכנסה ממוצעת מוציאה כ-3,600 דולר בשנה רק על בית הכנסת.

מרכז קהילתי יהודי (JCC - Jewish Community Center): יהודים רבים חברים במרכזים אלו, בייחוד בשל התוכניות התרבותיות-חינוכיות שמופעלות שם. התשלום למשפחה ממוצעת לחברות זו נע בין 1,000 ל-2,500 דולר.

תמיכה בארגוני צדקה: יהודי ארה"ב אינם מוותרים על צדקה (כפי שניתן לראות במסמך הראשון), גם כשחיהם כיהודים יקרים. המשפחה היהודית הממוצעת מעבירה כ-5,000 דולר בשנה למטרות צדקה שונות.

נסיעה לישראל: העלות למשפחה ממוצעת עבור נסיעה לישראל היא כ-8,000 דולר, כאמור, חלק גדול מהיהודים מקפידים על נסיעה לישראל אחת לכמה שנים.

בשורה התחתונה, להיות משפחה יהודית בארה"ב, בלי קשר לזרמים, אך עם קשר גדול לשאיפה לחשיפת המשפחה לערכים ותכנים יהודיים, עולה בין 50,000 ל-110,000 דולר בשנה (חשוב להדגיש כי הנתונים נכונים לשנת 2010, וכי העלויות גדלו מאז באופן משמעותי על פי ההערכות).

צילום: קרן רודמן

קהילה כמרכז

קשיים ומודלים קהילתיים, יחס הקהילות לישראל והיחסים בין קהילות מזרמים שונים

כחלק מהרצון של כלל זרמי היהדות שהיהודי ישמור על אורח חיים המוקיר ומכבד את המסורת שאליה הוא שייך, פועלות הקהילות כמרכזי חיים עבור מיליוני יהודים, ומהוות לעיתים המעצור האחרון לפני אובדן כל סממן יהודי של המשפחה חילונית.

במסמך זה לא ניכנס למבנה הגדול של הקהילות היהודיות, אך חשוב להבין כי במקומות רבים בארה"ב יש פדרציה - ארגון גג אשר אחראי על מגוון רחב של תחומים, ומהתרומות שמגיעות לפדרציה דואגים להחזיק בתי זקנים ובתי תמחוי (לא רק ליהודים).

• הארגונים היהודים

שלא כמו בישראל, בארה"ב כל הארגונים היהודיים פועלים באופן וולונטרי - אין סיוע מהמדינה. בתי אבות, בתי תמחוי, לובי למען ישראל, פעילות יהודית בקמפוסים ועוד, מתנהלים מכספי תרומות בלבד. ליהדות ארה"ב יש כ-1,400 ארגונים כלל-ארציים. חלקם ארגונים קהילתיים, חלקם ארגונים פוליטיים, חברתיים ודתיים שמטרתם יכולה להיות עיסוק פנים קהילתי-יהודי, אך לרוב היא משרתת גם את האוכלוסייה הכללית.

• גיורים

בעבר מקובל היה כשזוג התחתן ואחד מבני הזוג לא היה יהודי (נישואין מעורבים) - או שמי שאיננו יהודי היה מתגייר, או שהיהודי היה משנה את אורח חייו לכאלה של אדם שאינו יהודי. כיום, מרבית היהודים שהתחתנו בנישואין מעורבים מדווחים כי הם משמרים את היהדות בדרכם, גם אם אחד ההורים איננו יהודי. הגיור כמעט נעלם מהנוף האמריקאי.

• היחס בין הזרמים

על מנת להמחיש את הדילמות של הקהילות ושל הרבנים בניהול קהילתם נביא את דבריו של הרב אשר לופטין - ראש ישיבת חובבי תורה - מתוך דברים שאמר בכנס של תנועת נאמני תורה ועבודה בנושא יהדות התפוצות:

"כיצד מתמודד רב אורתודוקסי במציאות עגומה ועצובה שבה 58% מהיהודים ו-77% מהיהודים שאינם אורתודוקסים (!) מתחתנים בנישואים מעורבים? מה עושים כשהאימא יהודייה ונשואה ללא יהודי? הילדים יהודים. כיצד מתייחסים אליהם כקהילה? מה עושים כשרק האבא יהודי? הרב אלישיב זצ"ל קרא להם "זרע קודש". מה עושים עם ילד שחי כיהודי אך אינו כזה על פי

ההלכה? ברור שהפתרון הוא גיור. הגיור בארץ מחמיר מאוד. בחו"ל (וגם בארץ) צריך למצוא דרכים להקל במסגרת ההלכה. בחו"ל הבעיה קשה אף יותר, כי ישנה דרך אלטרנטיבית של הקונסרבטיבים ושל הרפורמים.

רב בארה"ב מתמודד עם שאלות מעשיות המתעוררות מהמצב: האם ללכת לחופה של נישואין מעורבים? האם לברך את ההורים? אם רוצים לשמור על קשר עם הקהילה כיהודים - האם לאפשר זאת לזוגות הצעירים?

מי הוא יהודי ומי הוא מתבולל? התורה מבינה שיש יהודי שמעוניין להתחתן עם בן או בת זוג שאינם יהודים, אמנם קשה להבין את זה, אך צריך לדבר על זה. מחוץ לנוי יורק ובכלל בארה"ב נישואים מעורבים הם דבר מאוד מקובל. 70% מיהודי ארה"ב נשואים נישואים מעורבים, וברוב המקרים הגברים מתחתנים עם לא-יהודיות.

לדוגמא: היה מישהו שאבא שלו יהודי והאימא איננה יהודייה, והיה צריך להתגייר, והוא חשב שהוא יהודי. פתאום הוא מגלה שהוא חייב להתגייר. ואז הוא שאל איך הוא יכול להיות יהודי גמור. הבעיה שהוא, כמו רבים, לא היה מוכן לקבל על עצמו עול מצוות מלא. בבית הדין הדיין שואל אותו לפי פוסק חרדי חשוב, הרב אלישיב, למה הוא רוצה להיות יהודי. והוא מתפלל על עצם השאלה. אני הרי יהודי, חי כיהודי, הייתי ב"תגלית" - מה זו השאלה הזו? כאילו אני גוי גמור. הרב אלישיב פסק שאפילו אם הוא לא יהודי לפי ההלכה - הוא זרע קודש וצריך לעשות מאמץ לקבלו לכתחילה, בניגוד לפסיקה שהייתה בגרמניה, שלפיה אין כזה דבר זרע הקודש. בתי הדין האלו לא התירו להם שלא לשמור שבת, אבל לפחות התייחסו אליהם כאל חלק מסוים מהעם היהודי.

עכשיו השאלה היא מה קורה אם יהודי רוצה להתחתן עם מישהי שאבא שלה יהודי ואימא שלה אינה יהודייה? איך צריך לקבל אותם בקהילה? זו התלבטות יומיומית בחיי רב קהילה. אם היא חושבת שהיא יהודייה ולא רוצה לעבור תהליך גיור - מה עושים? וגם אם אימא שלה עברה גיור רפורמי - שהוא לא לפי ההלכה האורתודוקסית, מה עושים? צריך לחשוב על קירוב הילדים שלהם. הרי לפי הרב אלישיב הם זרע הקודש.

לפעמים אפשר לפתור את הבעיה על ידי גיור האם או גיור הילדים אם האם אינה רוצה להתגייר, אך לרוב הסירוב של האימא להתגייר יפגע גם בילדים. רב קהילה גם צריך להחליט אם ללכת לחתונות כאלו והאם להמליץ לשמור על קשר עם הנכדים. ישנם יהודים שאינם יודעים שאסור להתחתן עם כאלו שאינם יהודים, ומבקשים מרב קהילה לחתן אותם. מה שאני נוהג לעשות זה להגיד 'מזל טוב' ולהגיע לחתונה, אבל כמובן לא להשתתף בחופה עצמה, וזאת כדי לקרוב ובעיקר כדי לדאוג לילדיהם שהם מזרע הקודש.

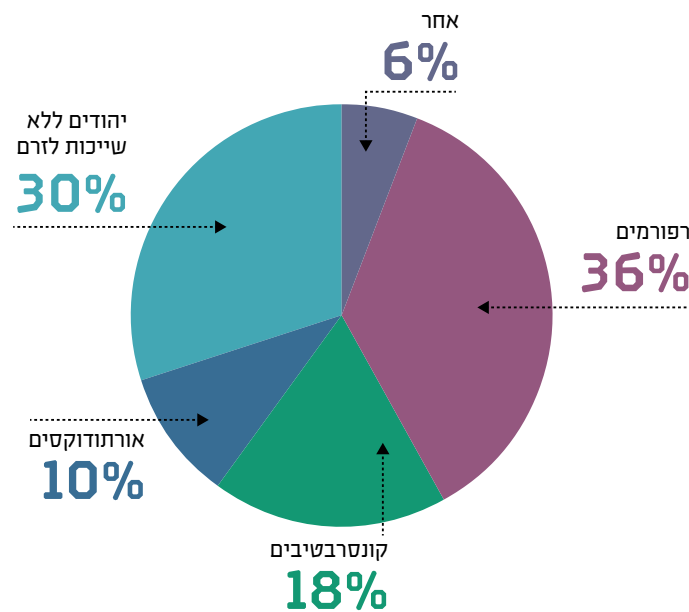
ישנן מאות דוגמאות שהסבא והסבתא משלימים עם החתונה ושומרים על קשר עם הנכדים - ואז הנכדים שומרים על יהדותם הרבה יותר מאלו שהסבא והסבתא היהודים ניתקו איתם את הקשר. אמנם קשה לחגוג, ולא בטוח שאפשר, אבל צריך לחשוב על הילדים של זוג צעיר מתבולל. עלינו לקרב אותם ולהביאם להיות חלק מהעם היהודי. הפסק של הרב אלישיב שינה רבים את יחסם כלפי הדת והוא אחד הפסקים החשובים ביותר בתחום הגיור.

פילוח נתוני הזרמים ביהדות ארה"ב

לאחרונה פורסמו כמה כתבות בתקשורת הדתית המעוותות את גודלם של הזרמים הלא-אורתודוקסיים, מתוך שאיפה להקטנת "הבעיה" של היהדות האורתודוקסית בהתמודדות בשאלה כיצד עלינו להתמודד עם הזרמים השונים ביהדות. לפניכם חלוקת הזרמים כפי שעולה ממחקרים רשמיים ורחבים שנעשו בארה"ב¹.

יהודי ארה"ב בחלוקה לזרמים

1

בשאלה אחרת בסקר זה, העוסקת בשאלת השייכות לדת היהודית, ענו 22% יהודים כי הם ללא דת. חשוב להרחיב את הדיבור על יהודים אלו. יהודים אלו נשאלו כמו כולם "מה הדת שלך?" והם לא השיבו שהם יהודים, אלא בדרך כלל אמרו: "אין לי דת" או "אתאיסט" וכדומה. אך על שאלת ההמשך, "האם אתה רואה את עצמך כיהודי באיזשהו אופן?" השיבו "כן". חשוב לשים לב כי בכל הפרמטרים הקשר שלהם ליהדות ולעם היהודי נמוך הרבה יותר, והמוטיבציה שלהם להמשכיות יהודית נמוכה, אך הם גאים ביהדותם כמעט באותה מידה כמו שאר הזרמים.

גודל האוכלוסייה היהודית בארה"ב - בהסתמך על מקורות שונים, הוא בין 5.7¹ ל-6.7² מיליון נפש, מתוכם 4.2 מיליון יהודים על פי דת, 1.2 מיליון יהודים המגדירים עצמם ללא זהות דתית, ו-1.3 מיליון ילדים שגדלו כיהודים או יהודים למחצה.

אם נקבל את האמירות המבקשות שלא למנות במניין יהודי העולם את היהודים שאינם בזרם האורתודוקסי, **נישאר עם כ-10% (!!!) בלבד מיהודי ארה"ב**. כלומר, הם מבקשים לשכוח מעל 5 מיליון אחים יהודים רק בארה"ב ועוד רבים בשאר התפוצות.

• נישואין²¹

בשל ריבוי הנישואין המעורבים, יהדות אמריקה פחות חד-משמעית לשאלה מי הוא יהודי. הנתון שהוא אולי המשמעותי ביותר כדי להמחיש את גודל האתגר הניצב בפני הקהילה היהודית מתייחס לנישואין: כשמתבוננים בבני ה-18 היום בארה"ב, אצל כמחצית מהם שני ההורים יהודים, ואצל המחצית השנייה רק הורה יהודי אחד.

הנתונים הבאים מתייחסים לציבור היהודי שאינו חרדי בארה"ב: יהודי ארה"ב מתחתנים פחות מבעבר. על פי הנתונים המוצגים במחקרים שהזכרנו, כשהיהודים מגיעים לגיל 50, 87% מהם התחתנו בעבר או חיו בזוגיות. ברור כי המתנה לגיל זה מפספסת את שנות הפוריות של האישה, ולנתון זה יש השפעה ישירה על הילודה. בסוף שנות הפוריות (44-35) רק 71% נשואים. בקרב יהודים לא-חרדים בני 25-54, רק 21% נשואים ליהודים.

• ילודה

פחות משליש (31%) מהיהודים הלא-חרדים בגילאי 25-54 מגדלים את ילדיהם כיהודים באופן כלשהו. לרוב המוחלט (61%) של היהודים בגילאים אלו אין ילדים כלל (כמובן שעם השנים אלו שבגילאי הפוריות מביאים עוד ילדים). על פי הערכות, כ-60% מהיהודים בארה"ב (הלא חרדים) לא יזכו לגדל ילדים על פי המסורת היהודית.

יום ישראל במחנה "מושבה", ארצות הברית.

ההתמודדות והקשיים

על אנטישמיות, ועל מי שמנסה לעצור את הסחף

על פי סקר PEW, מבין הזרמים, הרפורמים הם השומרים הגדולים ביותר על יהדות ילדיהם. 55% מאלו שנולדו רפורמים ממשיכים היום להיות יהודים-רפורמים. לעומתם, רק 36% מאלו שנולדו קונסרבטיבים ממשיכים היום להיות קונסרבטיבים, ו-48% אצל האורתודוקסים. שימו לב שהלעג האורתודוקסי כלפי הרפורמים, כאילו צאצאיהם אינם ממשיכים בדרכם, אינו נכון. מתוך אלו שציינו כי הם לא ממשיכים להיות אורתודוקסים, 26% עברו לזרמים האחרים של היהדות.

אמנם לנו, היהודים האורתודוקסים, יש מחלוקות עם הזרמים השונים ביהדות, אך לאור הנתונים אין מקום לזלזול בתפקיד שאר הזרמים קיבלו על עצמם, המהווים לעיתים "מעצור אחרון" לפני איבוד הזהות היהודית.

• אנטישמיות

קושי משמעותי בשמירה על הזהות היהודית הוא האנטישמיות. ארגוני צעירים באוניברסיטאות השונות מתמודדים מדי יום עם גלי האנטישמיות הצפים מעת לעת סביב פעולותיה של מדינת ישראל, ולא רק. יש אנטישמיות כלכלית שהתחזקה לאחר המשבר הכלכלי הגדול שארע בשנת 2008, וגם אנטישמיות קלאסית של שנאת יהודים באשר הם, לעיתים אף ממניעים דתיים.

האנטישמיות נמצאת במגמת עלייה בארה"ב. מאז תחילת השנה הנוכחית התרבו הדיווחים על תקריות אנטישמיות ואיומים על טרור. בתי קברות יהודיים רבים ניזוקו מפעולות אנטישמיות.

עליית האנטישמיות מביאה להתמודדות וקושי בקרב מנהיגי הקהילה היהודית, המתמודדים כעת עם צעירים שלא מעוניינים להשתתף בפעילויות יהודיות מחשש להיות מזוהים ושיהוו מטרה לפגיעה.

ראש הממשלה בנימין נתניהו נואם בכנס איפא"ק.

אחרית דבר

עוגני היהודי אמריקני

כל יהודי באשר הוא מתחבר ליהדות בדרך שלו, וזהו עבורו עוגן המחבר אותו לקרקע היהודית שאליה הוא שייך. כפי שראינו במסמך זה ובקודם, יש קשר ישיר בין הזהות היהודית לחיבור למדינת ישראל.

אם נקבל את האמירות המבקשות שלא למנות במניין יהודי העולם את היהודים שאינם בזרם האורתודוקסי, נישאר עם כ-10% (!!!) בלבד מיהודי ארה"ב. כלומר, יש המבקשים לשכוח מעל 5 מיליון אחים יהודים רק בארה"ב ועוד רבים בשאר התפוצות.

היהדות כפי שאנחנו כאורתודוקסים רואים אותה לא זרה להם. 78% מהיהודים המגדירים עצמם כיהודים ערכו ליל-סדר בשנה שקדמה לסקר³, 62% צמו באופן חלקי או מלא ביום כיפור. הנתון מוכיח כי גם שיש מחלוקת בין הזרמים, הנוכחות של המסורת היהודית קיימת בבסיסה, ורובם מעוניינים לציין את יהדותם באמצעות החגים.

יהדות ארצות הברית אינה כפי שמנסים לעתים להציגה. היא משגשגת, מוצלחת, אהודה ופעילה, וזאת לצד אתגרים משמעותיים בשמירת הזהות היהודית והתמודדות עם דילמות ותופעות אנטישמיות. רוב קהילה זו תומכת במדינת ישראל, כפי שאף קהילה או מדינה תמכו בישראל מאז ומעולם. אהדתם לישראל נובעת מהחיבור שלהם לישראל כמרכיב אישיותי בזהות היהודית, ולא בכדי פרויקט "תגלית" וכן פרויקטים נוספים ועולים בהצלחה רבה מזה שנים רבות.

אנחנו יודעים טוב מאוד להתלכד סביב אויבים משותפים וסביב אסונות. אנחנו פחות יודעים להתלכד כשאנחנו משגשגים, צומחים ופורחים. ישראל חזקה, הקהילה היהודית בארצות הברית משגשגת, אם לא נדע למצוא דבק משותף ביננו שהוא אינו סביב זיכרון השואה או טראומות או אנטישמיות, נאבד אחד את השני. הדבק החדש חייב להיות ממקום גבוה של דרך משותפת, יעוד משותף. הציונות הדתית, בחלקה בהנהגה הישראלית - צריכה להיות זו שמובילה את הדרך המשותפת, על אף כל המחלוקות. כחלק מהיעוד המשותף שלנו - תיקון עולם במלכות ה'.

המכביה. צילום: לע"מ

מקורות

- במכתב לאדם דורון מ-12.6.1968, שהתפרסם בהמשך בעיתון "הארץ".
- 2 גיל טרוי, "הקול היהודי: כוח פוליטי וזהות בבחירות לנשיאות ארצות הברית": http://ajs.haifa.ac.il/images/Jewish_Vote-Ruderman_Program-HEB.pdf
- 3 על פי סקר מכון PEW לשנת 2013.
- 4 <http://www.tabletmag.com/jewish-news-and-politics/151506/young-jews-opt-in>
- 5 כלומר, מי שעל שאלת הפתיחה של המחקר: "מה הדת שלך?" לא השיבו "יהודי", אלא בדרך כלל השיבו "אין לי דת" או "אתאיסט" וכדומה, ועל שאלת ההמשך: "האם אתה רואה את עצמך כיהודי באיזשהו אופן?" השיבו "כן". אלה הוגדרו "יהודים ללא דת" - ובכל הפרמטרים הקשר שלהם ליהדות ולעם היהודי נמוך הרבה יותר, והמוטיבציה שלהם להמשכיית יהודית נמוכה, אבל הם גאים ביהדותם כמעט באותה מידה. אוכלוסייה המורכבת בעיקר מילדים מבוגרים של נישואים מעורבים
- 6 על פי סקר מכון PEW לשנת 2013.
- 7 Trends in American Jewish Attachment to Israel
<http://www.brandeis.edu/cmjs/pdfs/Trends.Jewish.Attachment.12.16.10.pdf>
- 8 על פי הנתונים <https://www.commentarymagazine.com/articles/the-high-cost-of-jewish-living>
- 9 סקר מכון PEW 2013 וסקר PRRI 2017.
- 10 <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4673018,00.html>
- 11 <http://www.tabletmag.com/jewish-news-and-politics/151506/young-jews-opt-in>
- 12 <http://jppi.org.il/new/wp-content/uploads/2017/06/Raising-Jewish-Children-Research-and-Indicators-for-Intervention.pdf>
- 13 על פי סקר מכון PEW לשנת 2013.

